

İQTİSADİYYAT VƏ İDARƏETMƏ BÖLMƏSİ

UOT – 631.164

Sadiq Salahov
i.ü.e.d., professor

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA KƏND TƏSƏRRÜFATININ İNKİŞAF MEYİLLƏRİ

Açar sözlər: kənd təsərrüfatı, ərzaq təhlükəsizliyi, əkinçilik, heyvandarlıq, modernizasiya

Ключевые слова: сельское хозяйство, продовольственная безопасность, растениеводство, животноводство, модернизация

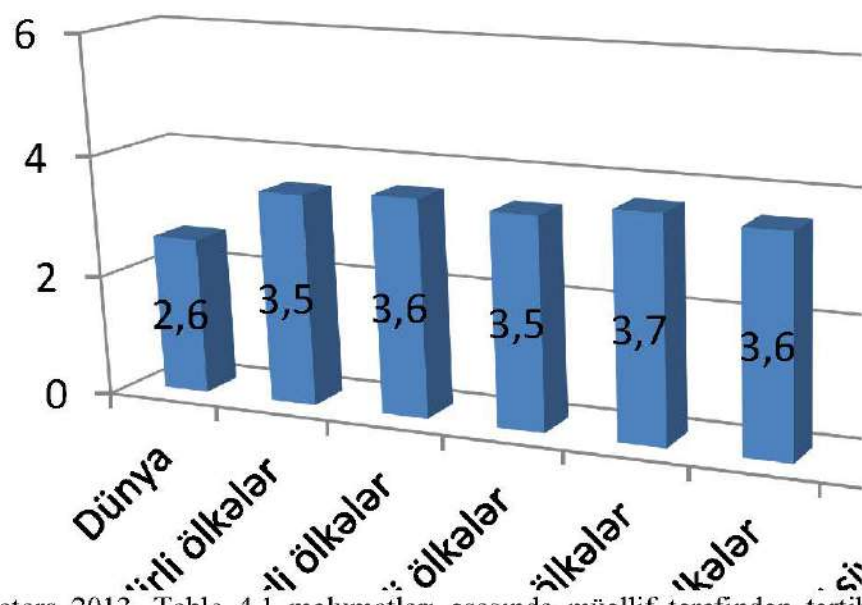
Keywords: agriculture, food security, plant growing, animal husbandry, modernization

Azərbaycan dünya miqyasında kənd təsərrüfatı sahəsinin ən sürətlə inkişaf etdiyi ölkələrdən birinə çevrilmişdir. Bu, kənd təsərrüfatında istehsalın fiziki həcmnin orta illik artım templəri göstəricisi üzrə beynəlxalq müqayisələrin aparılması zamanı da özünü aydın şəkildə büruzə verir. Diaqramda Dünya Bankının məlumatları əsasında 2000-2010-cu illərdə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artımının orta illik göstəricilərinin ayrı-ayrı ölkələr qrupu və Azərbaycan Respublikası üzrə kəmiyyəti əks etdirilmişdir. Göründüyü kimi, müvafiq göstəricinin səviyyəsinə görə ölkəmiz istər gəlirlilik səviyyəsinə (Ümumi Daxili Məhsulun adambaşına düşən həcmi əsasında müəyyən edilən göstərici üzrə) görə aid edildiyi ölkələr qrupu (“orta gəlirli ölkələr” qrupu, o cümlədən yuxarı orta səviyyəli ölkələr yarımqrupu), istərsə də daxil olduğu regionu (Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya) əhəmiyyətli dərəcədə qabaqlamışdır.

XXI əsrin birinci onilliyində Azərbaycanda aqrar sahənin inkişaf templəri dünya üzrə orta göstəricidən 2 faiz bəndi, aşağı gəlirli ölkələr üzrə göstəricidən 1.1 faiz bəndi, orta gəlirli ölkələr üzrə göstəricidən 1.0 faiz bəndi, Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya ölkələri üzrə göstəricidən 1.1 faiz bəndi yüksək olmuşdur (diaqram 1).

Diaqram 1

2000-2010-cu illərdə kənd təsərrüfatı istehsalının orta illik artım templəri*

*World Development Indicators 2013, Table 4.1 məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Dövlət siyasətinə uyğun olaraq aqrar sahənin inkişafında başlıca vəzifələrdən biri əhalinin etibarlı ərzaq təminatına nail olmaq məqsədilə müvafiq kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının inkişaf etdirilməsi müəyyən edilmişdir. Bu sırada ilk növbədə ölkənin daxili istehsalı hesabına tələbatların ödənilməsi məsələlərinin həlli ön plana keçmişdir.

Ərzaq təminatı baxımından kənd təsərrüfatının sahələri arasında taxılçılığın inkişafı xüsusilə böyük aktuallığa malikdir. Bu sahənin stabil inkişaf etdirilməsi həm ərzaq buğdasına olan tələbatın ödənilməsində idxaldan nisbətən güclü asılılığın zəiflədilməsi, həm də yem bazasının möhkəmləndirilməsi əsasında heyvandarlıq məhsullarının istehsalının artırılması miqyaslarını genişləndirməklə həmin məhsullara olan tələbatların daxili istehsal hesabına ödənilməsi probleminin həlli üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bununla əlaqədar taxılçılığın inkişafı postislahat şəraitində də prioritet vəzifə olaraq qalmışdır [1].

Həyata keçirilmiş tədbirlərə uyğun olaraq, 2000-2012-ci illərdə ölkədə dənli və dənli-paxlalı bitkilərin əkin sahəsi 1,6 dəfə artaraq 1031,4 hektara çatmışdır. Bu müddətdə dənli və dənli-paxlalıların məhsuldarlığı hər hektardan 23,8 sentnerdən 27,2 sentnerədək yüksəlmiş və ya 14,3% artmışdır. Nəticədə məhsul istehsalının ümumi həcmi 1,8 dəfə artaraq 2,8 milyon tonu keçmişdir. Bununla da taxıl istehsalı sahəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 25 avqust tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı”nda qoyulmuş hədəfə nəzərdə tutulduğundan tez çatmaq mümkün olmuşdur. Adambaşına taxıl istehsalının (təmiz çəkiddə) həcmi 190 kq-dan 298 kq-dək yüksəlmiş və ya 1,6 dəfəyə yaxın artmışdır.

Əhalinin ərzaq təminatında yerli istehsalın rolunun artırılması sahəsində digər əsas prioritetlərdən biri heyvandarlıq məhsullarının sürətli artımının təmin edilməsi olmuşdur. Azərbaycan dövləti tərəfindən ölkə əhalisinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə yönəldilmiş uğurlu sosial-iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar gəlirlərin sürətlə artması öz növbəsində ərzaq istehlakının strukturunun keyfiyyətə yaxşılaşdırılmasına imkanlar açır. Bununla əlaqədar, heyvandarlıq məhsullarına olan tədiyə qabiliyyətli tələbin ardıcıl yüksəlməsi baş verir. Bu tələbin səmərəli şəkildə ödənilməsi isə ilk növbədə ət və sud istehsalının dinamik artımına nail olunması ilə bağlıdır.

Qeyd edilən prioritetin reallaşdırılması istiqamətində dövlət siyasəti çərçivəsində bir sıra əsaslı tədbirlər həyata keçirilmişdir. İri və xırda buynuzlu mal-qaranın baş sayının ardıcıl artması şəraitində yemə olan tələbatın ödənilməsinin təmin edilməsi məqsədilə yay və qış otlaqlarının vəziyyətinin yaxşılaşdırılması vəzifələrinin həlli gündəmə gətirilmiş və bu istiqamətdə müəyyən tədbirlər həyata keçirilməyə başlanmışdır. 2000-2012-ci illərdə qeyd edilən yem bitkilərinin əkin sahələri 2,8 dəfədən çox artaraq 392,7 min hektara çatmışdır. Həmin dövrdə yem bitkilərinin əkin sahəsinin kənd təsərrüfatı bitkilərinin ümumi əkin sahəsində xüsusi çəkisi 13,3%-dən 23,8%-ə yüksəlmişdir. Heyvandarlıq sahəsində modernləşdirmə istiqamətində irəliləyişlərin təmin edilməsi ilə bağlı dövlət siyasəti çərçivəsində geniş tədbirlər görülməyə başlanmışdır.

Göstərilənlərin sayəsində heyvandarlıqda məhsuldarlıq yüksəldilmiş, ölkədə əsas heyvandarlıq məhsullarının nisbətən yüksək templərlə artımını təmin etmək mümkün olmuşdur. 2000-2012-ci illər ərzində kəsilmiş çəkiddə ət istehsalı 1,9 dəfə, sud istehsalı 1,7 dəfə, yumurta istehsalı 2,3 dəfəyə yaxın artmışdır.

Əsas heyvandarlıq məhsulları ilə təminat əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir. Adambaşına ət istehsalının həcmi 18,7 kq-dan 30,5 kq-a, sud istehsalının həcmi 126 kq-dan 184 kq-dək, yumurta istehsalının həcmi 66 ədəddən 131 ədədədək artmışdır. Beləliklə, heyvandarlığın inkişafı üzrə prioritetin reallaşdırılması sahəsində əhəmiyyətli irəliləyişlərə nail olunmuşdur.

Aqrar sahədə əsas prioritetlərin reallaşdırılması istehsalın strukturunda müvafiq dəyişiklikləri şərtləndirmişdir. Kənd təsərrüfatının ümumi məhsulunun strukturunda heyvandarlıq məhsullarının xüsusi çəkisi 2012-ci ildə 2000-ci il ilə müqayisədə 4,8 faiz artaraq 49,3%-ə çatmışdır. Eyni zamanda, son illərdə bu istiqamətdə struktur dəyişikliyinə tempi sürətlənmişdir.

Aqrar sahədə ki, struktur dəyişiklikləri son nəticədə ölkəmizin milli iqtisadiyyatı sistemində ərzaq məhsullarına olan daxili tələbin səmərəli ödənilməsi vəzifəsinin həllinə yönəlmiş və həmin istiqamət üzrə əhəmiyyətli irəliləyişlərin təmin olunmasına şərait yaratmışdır (cədvəl 1).

Cədvəl 1

**Ərzaq təyinatlı kənd təsərrüfatı məhsullarına daxili tələbatın ödənilməsi
səviyyəsinin dəyişilməsi**

№	Məhsulun adı	2007-2012-ci illərdə istehsalın orta illik artım tempi (%)	Özünü təmin etmə səviyyəsi (%)*		
			2007	2012	Dəyişilmə (artım +, azalma -)
1.	Dənli və dənli paxlalar	139,8	57,1	64,3	+7,2
2.	Buğda	138,8	48,0	56,8	+8,8
3.	Qarğıdalı		76,4	67,3	-9,1
4.	Kartof	93,4	98,0	98,2	+0,2
5.	Bütün növ tərəvəz	99,1	98,8	98,9	+0,1
6.	Bostan məhsulları	102,5	100,1	100,9	+0,1
7.	Meyvə və giləmeyvə	119,5	138,1	125,7	-12,4
8.	Üzüm	146,0	93,7	94,3	+0,6
9.	Mal-qara və quş eti vəət məhsulları	129,8	85,2	92,1	+6,9
10.	Süd və süd məhsulları	128,2	86,8	72,8	-14,0
11.	Kərə yağı	-	76,6	50,5	-26,1
12.	Yumurta	140,0	97,9	96,2	-1,7

*Cədvəl qeyd edilən mənbələrə istinad edilərək müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Azərbaycanın Statistik göstəriciləri. Bakı, 2013;

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı. Bakı, 2013. səh. 80, 89, 111;

Azərbaycanın ərzaq balansları (Statistika məcmuəsi) Bakı, 2012 s. 168-189;

http://www.stat.gov.az/source/food_balances/ 2013.

Göründüyü kimi, ölkəmizdə aqrar sahənin inkişafı sahəsində ardıcıl həyata keçirilən tədbirlər kompleksi sayəsində iqtisadiyyatın bu sektorunun inkişafı üzrə qarşıya qoyulmuş əsas vəzifənin - ərzaq təyinatlı məhsullarla özünü təmin etmə səviyyəsinin yüksəldilməsində əhəmiyyətli irəliləyişlər təmin edilir. Bunlar son nəticədə əhali tərəfindən qida istehlakının çoxalmasında mühüm rol oynayır.

Eyni zamanda qeyd edilən istiqamətlərdə irəliləyişlər hələlik qarşıda duran problemin həlli - əsas ərzaq məhsulları ilə tam özünü təmin etməyə nail olunması ilə nəticələnməmişdir.

Birincisi, milli ərzaq təhlükəsizliyi baxımından xüsusi önəmi olan bəzi məhsullar, ilk növbədə taxıl məhsulları ilə özünü təmin etmə səviyyəsi zəruri tələblərdən aşağı olaraq qalmaqdadır.

İkncisi, etibarlı ərzaq təminatı konsepsiyasının reallaşdırılması baxımından ərzaq məhsullarının istehsalında struktur problemləri saxlanılmaqdadır.

Üçüncüsü, prioritet istiqamətlər üzrə təmin olunan artım miqyasları bütün hallarda müvafiq məhsullara əhalinin dinamik olaraq yüksələn tələblərinə uyğun gəlmir.

Dördüncüsü, ərzaq təhlükəsizliyinə nail olunma baxımından kifayət qədər yüksək göstəricilərə çatıldığı bir sıra məhsul növlərinin (kartof, tərəvəz) istehsalında zəruri stabilliyin təmin edilməməsi tam özünü təmin etmə səviyyəsinə çıxmağa imkan vermir.

Göstərilən problemlərin kənd təsərrüfatının ümumi inkişafında zəruri stabilliyin təmin edilməsi çərçivəsində həllini tapması vacibdir.

Aqrar sahənin inkişafında digər mühüm meyil kənd təsərrüfatının global iqtisadiyyata integrasiyası istiqamətində irəliləyişlərin baş verməsi ilə səciyyəvidir. Bu baxımdan ilk növbədə prioritetlik verilən istehsal sahələri üzrə aqrar istehsalın ixrac potensialı inkişaf etdirilməsi məqsədyönlüdür. Kənd təsərrüfatı xammalı və ondan emalı əsasında alınan ərzaq məhsulları və içkilərin ixracının dəyər ifadəsində həcmi postislahat dövründə sürətlə çoxalmışdır [1]. 2000-2012-ci illər ərzində bu göstərici 9,2 dəfə artmışdır. İqtisadiyyatın qeyri-neft sektoruna aid məhsulların ixracının ümumi həcmində aqrar -sənaye məhsullarının payı həmin dövrdə 35,9%-dən 51,9%-dək yüksəlmişdir.

Bir tərəfdən, aqrar sahədə reallaşdırılan ümumi struktur prioritetlərinə uyğun olaraq, ərzaq təyinatlı məhsulların, o cümlədən kartof, tərəvəz, meyvə istehsalının həcmnin artırılması ilə yanaşı bu məhsulların təzə və emal olunmuş halda ixracı da çoxalmışdır. Həmin məhsulların ixracdan ümumi valyuta gəlirlərinin daxil olmasında rolu da kəskin artmışdır.

Ümumilikdə, müasir mərhələdə ölkəmizdə aqrar sahənin dünya iqtisadiyyatına integrasiyasının ardıcıl surətdə genişləndirilməsi prosesinin getdiyini söyləmək mümkündür. Başqa sözlə, aqrar sahədə açıq iqtisadiyyat çərçivəsində qloballaşma meyillərinin genişlənməsi tələblərinə uyğun inkişaf xətti reallaşdırılmaqdadır. Bu istiqamətdə irəliləyişlər barədə Dünya Bankının müvafiq hesabat məlumatları əsasında aparılan hesablamaların nəticələri də təsəvvür əldə etməyə imkan verir (cədvəl 2).

Cədvəl 2

Ərzaq məhsulları və kənd təsərrüfatı xammalı ixracının nisbi göstəriciləri*

		Ərzaq və kənd təsərrüfatı xammalı ixracının dəyərinin kənd təsərrüfatında yaradılmış əlavə dəyərə nisbəti, %-lə			2012-ci ildə adambaşına ərzaq və kənd təsərrüfatı xammalı ixracı	
					ABŞ dolları	Azərbaycanın göstəricisinə nisbətən, %-lə
		2000	2012	Dəyişilmə		
1.	Azərbaycan	9,7	23,2	+13,5	103	100,0
2.	Gürcüstan	14,7	50,1	+35,4	158	153,4
3.	Ermənistan	15,1	23,8	+8,7	120	116,5
3.	Türkiyə	13,3	23,6	+10,3	227	220,4
4.	Orta gəlirli ölkələr	21,3	27,7	+6,4	126	122,3
5.	Avropa və Mərkəzi Asiya ölkələri	22,3	49,6	+27,3	306	297,1

*World Development Indicators 2013” Table 2.1, Table 4.2, Table 4.4 <http://wdi.worldbank.org/table> məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hesablanmışdır.

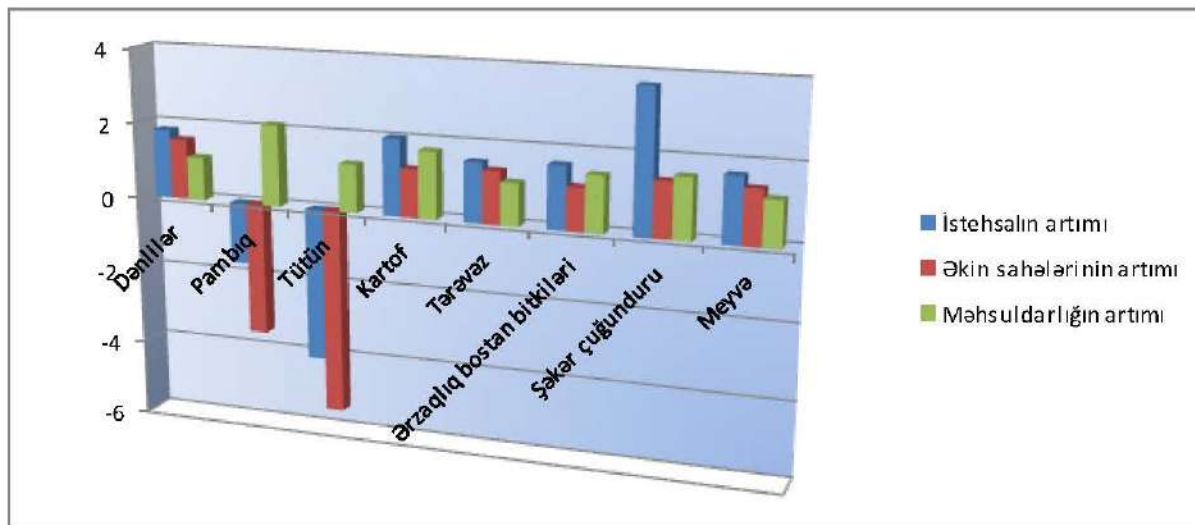
Göstərilənlər, öz növbəsində, Azərbaycanda aqrar ixracın genişləndirilməsi sahəsində imkanlardan tam istifadə edilmədiyini sübut edir. Bu istiqamətdə aqrar ixracın artırılmasında daha yüksək potensialı olan sahələrdə məhsul istehsalının azaldılmasının təsiri, xüsusilə, güclüdür.

Ümumiyyətlə, müasir mərhələdə Azərbaycanın kənd təsərrüfatının inkişafı üçün ekstensiv və intensiv amillərin cülğəşməsi səciyyəvidir. Təsərrüfat dövriyyəsinə cəlb edilən əkin sahələri, habelə aqrar sahədə məşğul olanların sayının artması həm də məhsuldarlıq göstəricilərinin yüksəlməsi ilə müşayiət olunur.

Qeyd edilən istiqamətdə bütövlükdə intensiv amillərin fəallaşması meyli müşahidə edilir. Eyni zamanda, həmin prosesin ayrı-ayrı sahələr üzrə dinamikasında əhəmiyyətli fərqlər mövcuddur (diqram 2).

Diaqram 2

2000-2012-ci illərdə bitkiçilik məhsulları üzrə istehsalın həcmi, əkin sahəsi və məhsuldarlığın dəyişməsi (dəfə)*

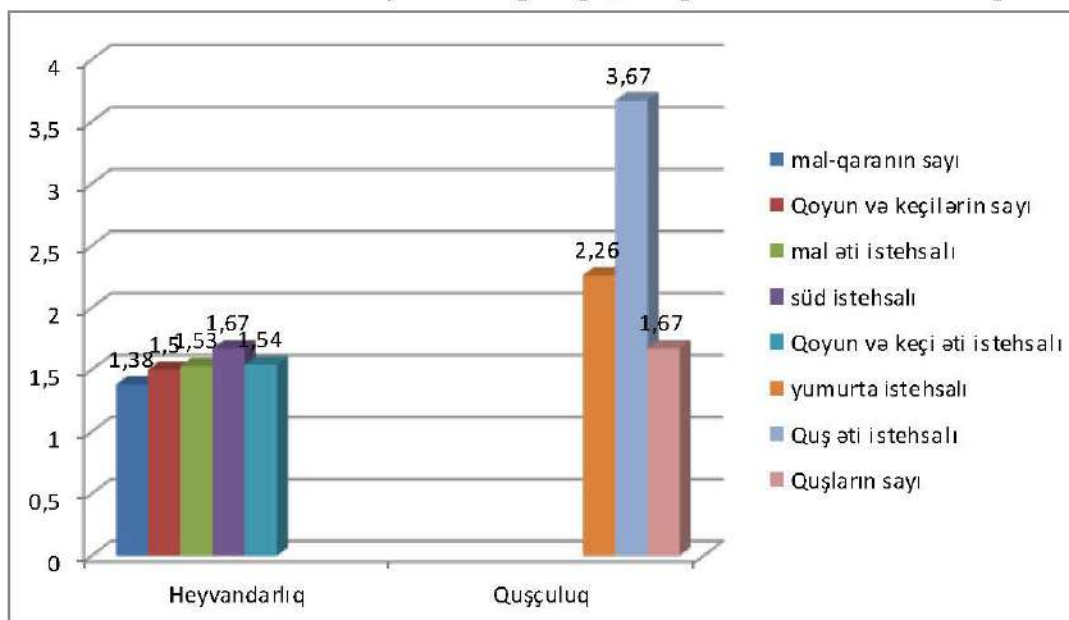

*Azərbaycanın kənd təsərrüfatı 2013. s. 74, 80-83 məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Məlumatlardan aydın olduğu kimi, ərzaq təyinatlı bitkiçilik məhsulları üzrə əkin sahələri və məhsuldarlığın paralel yüksəlişi baş vermişdir. Bunun nəticəsində həmin məhsulların, həcmnin nisbətən sürətli artımı təmin olunur. Bitkiçilikdə olduğu kimi, heyvandarlığın sahələri üzrə də ekstenziv və intensiv amillərin rolunda fərqlər mövcuddur.(diaqram 2).

Diaqram 3

2000-2012-ci illərdə Heyvandarlıq və quşçuluq məhsullarının istehsal göstəriciləri

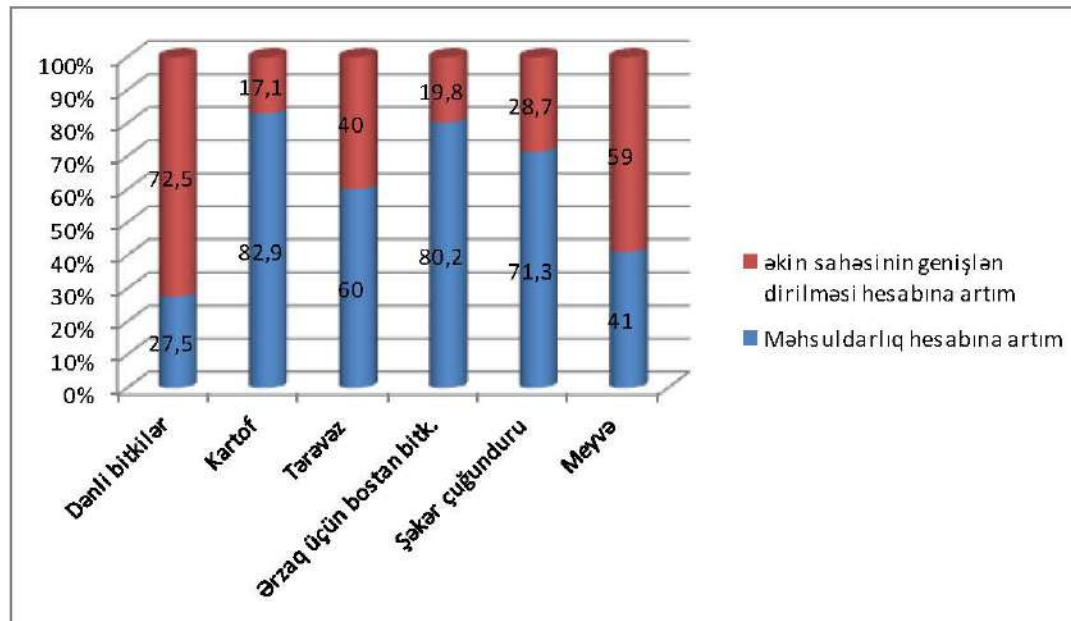
*Azərbaycanın kənd təsərrüfatı. Bakı, 2013. Statistik məcmuə. s. 109, 113; Məlumatlar müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

İntensiv amillərin aktivləşməsi ilə əlaqədar, əsas heyvandarlıq məhsullarından mal ətinin və südün artım miqyasları heyvanlarının baş sayı üzrə müvafiq göstəricini xeyli qabaqlayır. Həmin meyil quşçuluq üçün də səciyyəvidir və bu sahədə daha qabarıq özünü ifadə etdirir. Ölkəmizdə

postislahat dövründə quşçuluq məhsulları istehsalının bərpası və genişləndirilməsi üstün olaraq modern texnologiyaları tətbiq edən müəssisələrin yaradılması əsasında həyata keçirilməsi bu sahədə məhsuldarlıq amilinin rolunun xeyli yüksək olmasını şərtləndirmişdir. Yuxarıda göstərilən meyillər əsas kənd təsərrüfatı məhsullarının artımının amillər üzrə strukturunda da öz əksini tapmışdır (diaqram 4).

Diaqram 4

Bitkiçilik məhsulları istehsalının artımının amillərə görə strukturu

*Azərbaycanın kənd təsərrüfatı 2013 Statistik məcmuə. AR DSK. 2013. s. 77, 80, 83, 89. Məlumatlar müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Göründüyü kimi, bitkiçilikdə məhsuldarlıq amilinin rolu sahələr üzrə xeyli fəqli olaraq qalmaqdadır. Bu amil kənd təsərrüfatı, tərəvəzçilik, habelə şəkər çuğunduru istehsalında kifayət qədər yüksək qiymətləndirilə bilər. Lakin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından ən mühüm sahə olan taxılçılıqda məhsul istehsalının artımı əsasən ekstensiv amilin - əkin sahələrinin genişləndirilməsinin hesabına baş vermişdir. Taxılçılıqda məhsuldarlığın səviyyəsi son dövrlərdə qeyri-stabil dinamika nümayiş etdirməklə hər hektar hesabla 20-27 sentner arasında dəyişir. Belə vəziyyət bu göstərici üzrə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 25 avqust tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı”nda qoyulmuş hədəfə çatmaq 2015-ci il üçün 32 s/ha məhsuldarlığa nail olmaq perspektivi baxımından əlverişli hesab edilə bilməz. Meyvə istehsalının artması sahəsində də məhsuldarlıq amilinin rolu kifayət qədər yüksək olmamışdır.

Heyvandarlıq sahəsində də postislahat dövründə məhsuldarlıq amili istehsalın həcmində yüksəlməsində fəal rol oynamağa başlamışdır. 2000-2012-ci illərdə süd istehsalının artımının 2/5 hissəsinə yaxın hissəsi həmin amilin payına düşmüşdür.

Əkinçilik və heyvandarlıq məhsulları istehsalında irəliləyişlər əhəmiyyətli dərəcədə aqrar sahənin modernləşdirilməsi prosesləri ilə bağlıdır. Postislahat dövründə aqrar sahədə sistem transformasiyalarının əvvəlində başlamış olan deindustrializasiya proseslərinin qarşısı alınmış və sahənin texnika və mineral gübrələrlə təminatı sahəsində müsbət meyillər qərarlaşmışdır.

Aqrar istehsalda modernləşdirmə proseslərinin dirçəldilməsinə bu sahəyə dövlət köməyi tədbirlərinin genişləndirilməsinin həlledici əhəmiyyəti olmuşdur. Xüsusilə, “Aqrolizinq” sisteminin formalaşdırılmasının və onun vasitəsilə kənd təsərrüfatı texnikasının əlverişli şərtlərlə fermerlərə lizinqə verilməsi, habelə yanacaqın və mineral gübrələrin istehsalçılara güzəştli satışının həyata keçirilməsi müvafiq istiqamətlər üzrə ciddi irəliləyişlərə yol açmışdır.

Aqrar sahənin modernləşdirilməsi sahəsində dirçəliş ölkəmizin kənd təsərrüfatında istifadə edilən mineral gübrələrin həcmnin ardıcıl olaraq artmasında da ifadə olunur. Mineral gübrələrin alınmasına subsidiyaların tətbiqi bu sahədə sıçrayışlı artıma imkan yaratmışdır. 1999-2012-ci illərdə kənd təsərrüfatında əkinlərə mineral gübrələrin verilməsi 100% qidalı maddə hesabı ilə 21.6 dəfə, o cümlədən hər hektar əkinə görə 3.2 dəfə çoxalmışdır. Şübhəsiz ki, bu, öz növbəsində bitkiçilik sahələrində məhsuldarlığın yüksəldilməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Eyni zamanda, modernləşdirmənin nəzərdən keçirilən istiqamətləri üzrə gələcəkdə də dinamik irəliləyişlərin davam etdirilməsinə ehtiyac saxlanılmaqdadır.

Çünki kənd təsərrüfatının texniki təminat səviyyəsi zəruri tələblərdən aşağı olaraq qalmaqdadır; aqrar sahənin texnika ilə təminatında zəruri komplektlilik təmin olunmur; hələlik kənd təsərrüfatında mineral gübrələrin və kimyəvi mübarizə vasitələrinin tətbiqi miqyasları kifayət qədər genişləndirilməmişdir.

Milli iqtisadiyyat sistemində aqrar sahənin inkişafında başlıca hədəflərdən birinin ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin etibarlı şəkildə təmin edilməsi qalmaqdadır. Bu prosesin qarşısındakı dövrdə də bir tərəfdən ölkə əhalisinin ümumən dinamik artımının davam edəcəyi, digər tərəfdən, sosial-iqtisadi inkişaf sahəsində reallaşdırılan strategiyaya uyğun olaraq vətəndaşların ərzaq məhsullarına tədiyəqabiliyyətli tələblərinin ardıcıl yüksələcəyi ilə əlaqədar daxili bazarın əhəmiyyətli dərəcədə genişlənəcəyi şəraitdə həll ediləcəyi də göz önündə saxlanılmalıdır. Bununla yanaşı, qeyri-neft sektorunun üstün inkişafı strategiyası çərçivəsində ölkə iqtisadiyyatının diversifikasiyası əsasında ixracın strukturunun təkmilləşdirilməsi tələbinə uyğun olaraq xarici bazarlara çıxarılan aqrar sahə məhsullarının həcmnin artması və çeşidinin genişlənməsi imkanlarından dolğun şəkildə istifadə edilməsinə ehtiyac güclənəcəkdir. Qeyd edilənləri nəzərə almaqla, istər ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və istərsə də ixrac potensialının artırılması problemlərinin səmərəli həlli baxımından orta və uzunmüddətli dövrdə aqrar sahənin nisbətən yüksək templərlə inkişafı təmin edilməlidir. Bu məsələyə konseptual planda iqtisadi inkişaf sahəsində dövlətin müəyyən etdiyi strateji hədəflərdən çıxış etməklə yanaşılması məqsədəuyğun hesab edilməlidir.

Məlumdur ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyasında karbohidrogen ixracatından asılılığın aradan qaldırılması əsasında ölkəmizin “yuxarı orta gəlirli ölkələr” arasında tamhüquqlu mövqe tutması əsas strateji hədəflərdən biri kimi müəyyən edilmişdir. Konsepsiyaya uyğun olaraq adambaşına ÜDM-in 2 dəfə artırılmasına iqtisadiyyatımızın əsas sahələrindən olan aqrar sektor da öz töhfəsini verməlidir. Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, hazırda kənd təsərrüfatında yaradılan əlavə dəyərin əhalinin hər nəfərinə düşən həcmi Azərbaycanda yuxarı orta gəlirli ölkələr qrupunun orta göstəricisindən təxminən 1.5 dəfə geri qalır. Bu da öz növbəsində ölkəmizdə aqrar sahənin artımının üstün templərlə davam etdirilməsi zəruriliyini şərtləndirir.

Konseptual planda Azərbaycanın kənd təsərrüfatının dinamik inkişafının başlıca şərti kimi istifadə olunan insan, təbii və bioloji resursların səmərəliliyinin yüksəldilməsi təmin edilməlidir. Ölkədə məşğul olan əhalinin 2/5 hissəsini əhatə etməklə aqrar sahə iqtisadiyyatın yüksək əməkintəvə sektorunu olarq qalmaqdadır. Müasir şəraitdə Azərbaycan əmək ehtiyatlarının kənd təsərrüfatında istifadə edilməsi səviyyəsi ən yüksək olan ölkələr qrupuna daxildir. 2012-2013-cü illərdə bu göstəriciyə görə ölkəmiz dünya dövlətləri arasında ilk iyirmiliyə daxil olmaqla 13-ü yerdə dayanmışdır.

Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi problemi qarşıdakı dövrlərdə aqrar istehsalın rəqabət qabiliyyətiliyinin təmin edilməsinin əsas amili kimi dəyərləndirilməlidir.

Aqrar sahədə artım üçün resurs məhdudiyyətlərinin doğurduğu çətinliklərin məhsuldarlığın yüksəldilməsi əsasında aradan qaldırılması, öz növbəsində sahənin modernləşdirilməsi amilinin rolunun daha da yüksəldilməsini şərtləndirir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı 2013. Statistik məcmuə. Bakı, 2014.
2. Salahov S.V. Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsi problemləri. Bakı, 2004.

Садых Салахов

**ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

Резюме

Для реализации аграрной политики по обеспечению продовольственной безопасности в нашей стране, должны осуществляться серьезные программы экономического действия. В этом направлении, одним из важных вопросов является правильное определение приоритетов развития отрасли.

В статье анализируются существующие тенденции развития сельского хозяйства в Азербайджане, исследуются факторы влияющие на общее развитие.

Sadig Salahov

**TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE
AZERBAIJAN REPUBLIC**

Summary

For realization of an agrarian policy on ensuring food security in our country, serious programs of economic action have to be carried out. In this direction, one of important questions is the correct definition of priorities of development of branch.

In article existing tendencies of development of agriculture in Azerbaijan are analyzed, factors influencing the general development are investigated.